

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Τουριστική Οικονομική

Ενότητα #1: Διαχρονική επισκόπηση του
τουριστικού φαινομένου

Ευάγγελος Τζουβελέκας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται στην άδεια χρήσης Creative Commons και ειδικότερα

*Αναφορά – Μη εμπορική Χρήση – Όχι Παράγωγο Έργο 3.0 Ελλάδα
(Attribution – Non Commercial – Non-derivatives 3.0 Greece)*

CC BY-NC-ND 3.0 GR

[ή επιλογή ενός άλλου από τους έξι συνδυασμούς]

[και αντικατάσταση λογότυπου άδειας όπου αυτό έχει μπει (σελ. 1, σελ. 2 και τελευταία)]

- Εξαιρείται από την ως άνω άδεια υλικό που περιλαμβάνεται στις διαφάνειες του μαθήματος, και υπόκειται σε άλλου τύπου άδεια χρήσης. Η άδεια χρήσης στην οποία υπόκειται το υλικό αυτό αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Κρήτης**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σκοποί ενότητας

- Πότε εμφανίστηκε ο τουρισμός ως διακριτό φαινόμενο;
- Ποιες είναι οι φάσεις εξέλιξης του τουρισμού;

Περιεχόμενα ενότητας

- Από την αρχαιότητα μέχρι τον 19ο αιώνα
- Εμπορευματοποίηση του τουρισμού
- Πρώτη φάση μαζικού τουρισμού
- Δεύτερη φάση μαζικού τουρισμού
- Τρίτη φάση μαζικού τουρισμού

Αρχαιότητα

Πρώιμες μορφές τουρισμού:

- Θρησκευτικά προσκυνήματα
- Αθλητικός-θρησκευτικός τουρισμός
- Ιαματικός-θεραπευτικός τουρισμός
- Εκπαιδευτικά ταξίδια

Αρχαία φιλοξενία

- Αρχαία Ελλάδα
 - Ξένιος Ζευσ
 - Δημόσιοι κοιτώνες για την ανάπαυση επισκεπτών
 - Ξενώνες
 - Πανδοχεία για τη δωρεάν υποδοχή προσκυνητών
- Ρώμη
 - Πανδοχεία κοινωνικής φύσεως
 - Πανδοχεία κερδοσκοπικού χαρακτήρα

Μεσαίωνας

- Ο τουρισμός ως πολιτιστικό και θρησκευτικό συμβάν
- Εμφάνιση του αληθινού επαγγελματικού τουρισμού
- Έκδοση του πρώτου βιβλίου που θεωρείται τουριστικός οδηγός για προσκυνητές

Αναγέννηση

- Βρετανία:
Τουρισμός αποικιοκρατικής μορφής
- Γαλλία:
Καθιέρωση των tours (περιηγήσεων)

19ος αιώνας

- 1800: Πρώτη χρήση της λέξης “tourist”
- Ο τουρισμός ως ταξίδι για λόγους **αναψυχής**
- Ανάπτυξη των θαλάσσιων (paquebots, steamships) και χερσαίων (σιδηρόδρομος) μεταφορών
- Εμφάνιση της ταξιδιωτικής λογοτεχνίας και έκδοση «βιβλίων-οδηγών» με ακριβείς πληροφορίες
- Τουριστικά καταλύματα **υψηλών προδιαγραφών**

Οι καινοτομίες του Thomas Cook

- **Εμπορευματοποίηση** του τουρισμού με την επινόηση του «ομαδικού ταξιδιού» σε προσιτές τιμές, απευθυνόμενου στα μεσαία εισοδήματα
- 1845: Ίδρυση του **πρώτου γραφείου ταξιδιών**
- 1865: Η πρώτη οργανωμένη **κρουαζιέρα**
- 1871: Εισαγωγή των **ταξιδιωτικών επιταγών** (travelers checks)

Ο τουρισμός των rentiers

- Ο τουρισμός του 19ου αιώνα υπήρξε κατεξοχήν **αριστοκρατικός** και αποτελούσε κτήμα της κοινωνικής τάξης των rentiers (εισοδηματιών)
- Έπλασε ταξιδιωτικούς μύθους και σημεία αναφοράς που επιβιώνουν ως σήμερα (π.χ. ταξίδι στη Βενετία)
- Συνέπεσε με τη λεγόμενη **παλαιοτουριστική περίοδο** (1905-1914)

Περίοδος μεταβολών 1905-1935

- Εκδημοκρατισμός του τουρισμού
 - Ο 1^{ος} Παγκόσμιος εξαφανίζει την ευρωπαϊκή αριστοκρατία
 - Ο πληθωρισμός και η κρίση του 1929 αποδεκατίζει τις τάξεις των rentiers
- Διαφοροποίηση του τουρισμού
 - Εμφάνιση της διπλής εποχικότητας (χειμώνας, καλοκαίρι)
 - Νέα κίνητρα τουριστών (μόδα, ψυχαγωγία)
- Μαζικοποίηση του τουρισμού

Κύριοι παράγοντες ανάπτυξης του τουρισμού

- Οι εκδόσεις ταξιδιωτικών οδηγών
- Οι ταξιδιωτικές οργανώσεις
- Η τουριστική νομοθεσία

Ιστορικό ορόσημο: 1936

Καθιέρωση ετήσιων **διακοπών μετ' αποδοχών**
για τους εργαζομένους

Δευτερεύοντες παράγοντες ανάπτυξης του τουρισμού_1

- Αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων στις βιομηχανικές χώρες
- Αύξηση του ελεύθερου χρόνου
- Ανάπτυξη της αυτοκινητοβιομηχανίας
- Αεροπορικές πτήσεις τσάρτερ
- Επικράτηση συνθηκών ειρήνης

Δευτερεύοντες παράγοντες ανάπτυξης του τουρισμού_2

- Κρατικές πολιτικές και διευκολύνσεις στα σύνορα
- Πολλαπλασιασμός τουριστικών προϊόντων
- Βαθμιαία προσαρμογή των τουριστικών καταλυμάτων στις νέες μεταβλητές της ζήτησης
- Δημιουργία μεγάλων τουριστικών οργανισμών και Tour-Operators
- Τάσεις οριζόντιας και κάθετης συγκέντρωσης της τουριστικής παραγωγικής δραστηριότητας

Ο τουρισμός στον 20ό αιώνα

1ο μισό 20ού αιώνα

- **Αγαθό πολυτελείας**
- Κυριαρχεί το **ποιοτικό** κριτήριο:
«τουριστική ελίτ»

2ο μισό 20ού αιώνα

- **Κοινότοπο αγαθό**
- Κυριαρχεί το **ποσοτικό** κριτήριο:
«μαζική πελατεία»

Περίοδοι μαζικού τουρισμού

- 1950 έως 1970-1975
Υπερίσχυση του ποιοτικού κριτηρίου
- 1970-1975 έως 2000
Διείσδυση του ποιοτικού κριτηρίου
- 2000 έως σήμερα
Μαζικός, διαφοροποιημένος τουρισμός

Περίοδος 1950 έως 1970-1975

- Πρώτη γενιά του μαζικού τουρισμού
- Αναγκαιότητα τυποποιημένων/ομογενοποιημένων στάνταρντ στην τουριστική παραγωγή και κατανάλωση
- Παθητικότητα της ζήτησης έναντι ενός μη διαφοροποιημένου τύπου προσφοράς

Τα τέσσερα S: Sand, Sea, Sun, Sex

Γενικό πλαίσιο μαζικού τουρισμού 1950 έως 1970-1975

- Αύξηση της κατανάλωσης
Οι ανεπτυγμένες χώρες εισέρχονται στη φάση του «πολιτισμού της κατανάλωσης»
- Δημογραφική έκρηξη (Baby Boom)
Μεταπολεμική άρση των περιορισμών κινητικότητας των ατόμων

Παράγοντες της ζήτησης 1950 έως 1970-1975

- Τεχνικές εκβιομηχάνισης και επιστημονικές πρόοδοι
- Ανάπτυξη των μεταφορικών μέσων
- Επιμήκυνση των ετήσιων διακοπών μετ' αποδοχών και υιοθέτηση διευρυμένων weekends
- Ανάγκη διαφυγής/δραπέτευσης από αστικά κέντρα (στρες, απρόσωπες σχέσεις, έλλειψη πρασίνου)

Χαρακτηριστικά της προσφοράς 1950 έως 1970-1975

- Διαμόρφωση τύπων οικονομικών συγκεντρώσεων
- Γεφύρωση των αποστάσεων με πτήσεις τσάρτερ
- Δημιουργία ξενοδοχειακών καταλυμάτων μεγάλης χωρητικότητας
- Μείωση κλασικής ξενοδοχίας υπέρ καταλυμάτων συμπληρωματικών (π.χ. ενοικιαζόμενα δωμάτια, κάμπινγκ) ή μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα (π.χ. εξοχικές κατοικίες)
- Χωροθέτηση ζωνών τουριστικής υποδοχής

Περίοδος 1970-1975 έως 2000

- Δεύτερη γενιά του μαζικού τουρισμού
- Το προϊόν «διακοπές» βρίσκεται πλέον ενσωματωμένο στις πολιτιστικές πρακτικές των δυνητικών τουριστών
- Πρώτες τάσεις διαφοροποίησης

Γενικό πλαίσιο μαζικού τουρισμού 1970-1975 έως 2000

- Αλλαγές στις κοινωνικές δομές
Μάης 68, Χίπις
- Συνεχιζόμενη αύξηση του βιοτικού επιπέδου
- Ισχυρή επίδραση διαφόρων τάσεων
Μόδες, σνομπισμός, μιμητισμός, εξωτισμός
- Έμφαση στην αναζήτηση της ποιότητας

Παράγοντες της ζήτησης 1970-1975 έως 2000

- Παραμένει κυρίαρχο το «τρίπτυχο των διακοπών»
 - Μεγάλη διάρκεια παραμονής
 - Θερινή περίοδος
 - Ηλιοκεντρικός χαρακτήρας
- Μόδα διακοπών μικρής διάρκειας, σε κοντινή απόσταση από τον τόπο κατοικίας
- Τουριστικός κατακερματισμός
- Πολλαπλασιασμός των επαγγελματικών ταξιδιών

Χαρακτηριστικά της προσφοράς 1970-1975 έως 2000

- Υποχώρηση του κλασικού τύπου διακοπών
- Πλεονασματική προσφορά έναντι της ζήτησης
- Ανελαστικότητα της προσφοράς
- Ανανεώσεις τουριστικών προϊόντων και ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού (π.χ. τουρισμός υγείας)
- Οι καταναλωτές ενδιαφέρονται όλο και περισσότερο για τη σχέση ποιότητα/τιμή
- Οι διακοπές ως «απαραίτητο αγαθό»

Περίοδος 2000 έως σήμερα

- Τρίτη γενιά του μαζικού τουρισμού
- Μεγέθυνση με προσάρτηση νέων τουριστικών αγορών (π.χ. στην Ανατολική Ευρώπη)
- Αύξηση ροών τουριστών με μεγάλη χρονοαπόσταση από τις χώρες υποδοχής (π.χ. Κινέζων)
- Υιοθέτηση του ποιοτικού κριτηρίου κυρίως από καταναλωτές τρίτης ηλικίας
- Αποδυνάμωση του ποιοτικού κριτηρίου σε νεαρότερους καταναλωτές

Γενικό πλαίσιο μαζικού τουρισμού 2000 έως σήμερα

- Δημογραφικό δίπολο: Ηλικιωμένοι/Νέοι
- Η «απόλαυση» αντικαθιστά το «καθήκον»
- Αναζήτηση της πολυτέλειας
- Απόλυτη επικράτηση του αστικού τρόπου ζωής
- Ενισχυμένος ατομισμός και ανάγκη για ελευθερία
- Επιρροή της διαφήμισης και των νέων τεχνολογιών στις αντιλήψεις των δυνητικών τουριστών για τις χώρες υποδοχής

Παράγοντες της ζήτησης 2000 έως σήμερα

- Αναζήτηση της ασφάλειας (κίνδυνοι τρομοκρατίας)
- Φιλικότητα προς το φυσικό περιβάλλον
- Ενημερωμένοι καταναλωτές με ευαισθησία στις διακυμάνσεις της σχέσης ποιότητα/τιμή
- Τάση διαφάνειας στις τουριστικές συναλλαγές
- Αντικατάσταση των τεσσάρων S από τα τέσσερα E:
Environment (&Clean Nature), Event (&Mega event),
Education, Entertainment (&Fun)

Χαρακτηριστικά της προσφοράς 2000 έως σήμερα

- Μεγέθυνση του διεθνούς ανταγωνισμού
- Δομικός δυισμός της τουριστικής αγοράς
- Ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού και νέων τουριστικών προϊόντων

Π.χ. εξατομικευμένα/εξειδικευμένα ταξίδια, ταξίδια προς περισσότερους προορισμούς

- Καλύτερη ανακατανομή ταξιδιών σε χώρο/χρόνο
- Υψηλός βαθμός ανταπόκρισης στη συμπεριφορά των καταναλωτών-τουριστών

Περίληψη ενότητας #1

- Αν και η λέξη «τουρισμός» εμφανίστηκε το 1800, ο τουρισμός ως δραστηριότητα ανάγεται στην αρχαιότητα, ιδίως με τη μορφή θρησκευτικού προσκυνήματος.
- Στην εμπορευματοποίηση του τουρισμού πρωτοστάτησε ο Thomas Cook, με την ίδρυση του πρώτου γραφείου ταξιδιών και την πρώτη οργανωμένη κρουαζιέρα, μεταξύ πολλών άλλων καινοτομιών.
- Σε μια «παλαιοτουριστική» περίοδο ο τουρισμός είχε αριστοκρατικό χαρακτήρα. Ο λεγόμενος τουρισμός των rentiers (εισοδηματιών) έλαβε τέλος στις αρχές του 20ού αιώνα.
- Παρακολουθώντας τις ριζικές ανακατατάξεις των εκβιομηχανιζόμενων κοινωνιών, ο τουρισμός απέκτησε μαζικό χαρακτήρα. Η εισαγωγή της άδειας μετ' αποδοχών για τους εργαζομένους το 1936 αποτελεί ορόσημο στην ιστορία του τουρισμού.
- Ο μαζικός τουρισμός του δεύτερου μισού του 20ού αιώνα διακρίνεται σε τρεις φάσεις: 1950 έως 1970-1975, 1970-1975 έως 2000 και 2000 έως σήμερα.

Βιβλιογραφία ενότητας #1

- Boyer M. (1972, 1982), *Le tourisme*. Ed. Seuil, Peuple et Culture, Paris.
- Cassou J. (1967), *Du voyage au tourisme*. Communications no 19, Le Seuil, Paris.
- Krapf K. (1964), *La consommation touristique*. CET, Col. Les cahiers du Tourisme, Etudes et memoires, no 2, Aix-en-Provence.

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ